

історичну справедливість щодо родини Спаських.

Інформацію, що міститься в матеріалах кримінальної справи Є.Ю. Спаської, можна вважати класичним прикладом особистої життєвої трагедії. Адміністративна висилка та прижиттєве тавро «політненадіної» стали цілковитою несподіванкою для Євгенії Юріївни і, водночас, своєрідним випробуванням на міцність. У розвідці про Є.Ю. Спаську відома дослідниця Л.С. Мельничук писала: «Вічна пам'ять цій мудрій, мужній, відданій Україні жінці! Нехай її доля буде німим докором тим людям від влади, які так вільно маніпулювали чужим життям. Пам'ятаймо й бережимо їх імена, бо цією пам'яттю вивіряється і наша людяність, право на гідний завтрашний день» [10, с. 121].

ПОСИЛАННЯ

1. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки / В. Даниленко, Г. Касьянов, С. Кульчицький – К.: Либідь, 1991. – 344 с.
2. Юрєнева Т. Формирование кадров советских музейных работников. 1917–1941: автореф. дис. канд. ист. наук. 07.00.02 / Юрєнева Татьяна Юрьевна. – М., 1991. – 18 с.
3. Сталин И. Сочинения / И. Сталин. – Т. 12. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1953. – 689 с.
4. Відзів Ф.Л. Ернста про наукову і музейну роботу Є.Ю. Спаської // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К.: Рідний край, 1991. – С. 429–430.
5. ЦДАГО, ф. 263, спр. 30353 ФП.
6. Писаренко Н. Федір Людвігович Ернст. Служіння історії / Н. Писаренко // Музей історії Десятинної церкви. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mdch.kiev.ua/sites/default/files/public/pdf/10.06.2014_Писаренко_Федір%20Ернст.pdf.
7. Використані матеріали листування з родинного архіву Л.І. Вуїч та Н.Ю. Анохіної.
8. Спаська Є. Спогади про мого найсуворішого вчителя Данила Щербаківського / Є. Спаська // Наука і культура: Україна. Щорічник. – Вип. 24. – 1990. – С. 272–286.
9. Білокінь С. Федір Ернст: невідома автобіографія початку 1930-х рр. // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Збірник праць. – 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.s-bilokin.name/Personalia/AutobiogrErnst.html>.
10. Мельничук Л. Гончарні промисли Поділля в науковому доробку Є.Ю. Спаської / Л. Мельничук // Від роду до народу, від народу до роду: Народознавчі студії. – 2006. – С. 116–121.

Луговик Т.В. «Меня ликвидировали, конечно, из-за Д.М., которого я любила и люблю!» (комплекс судебно-следственного дела Е.Ю. Спасской из архивного собрания ЦГАОО)

Статья посвящена анализу комплекса судебно-следственного дела Е.Ю. Спасской в архивном собрании ЦГАОО. В студии проанализированы ключевые моменты научно-музейной деятельности ученой, приведены фрагменты свидетельств коллег и друзей, что привели к ссылке исследовательницы в Казахстан.

Ключевые слова: Киевский отдел ГПУ, чистки, репрессии, Всеукраинский исторический музей им. Шевченко, Укрнаука, Наркомпрос, Уральский НКВД, реабилитация.

Luhovyk T.V. «I was eliminated, of course, because D.M., whom I loved and love!» (a complex forensic investigation of the case Ye.Yu. Spasska with the archive collection of CSASO)

The article is devoted to the analysis of complex forensic investigation of the case Ye.Yu. Spasska in the archival collection of CSASO. At the studio analyzed the key points of the scientific activities of the academic Museum, fragments of testimonies of colleagues and friends, which led to the link researcher in Kazakhstan.

Key words: Kyiv Department of the GPU, purges, repressions, Ukrainian historical Museum named after Shevchenko, Ukrnauka, Commissariat, Ural NKVD, rehabilitation.

28.02.2017 p.

j

УДК 94 (477.51).092 Петровський М.Н.

С.В. Пої

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М.Н. ПЕТРОВСЬКОГО У НІЖИНСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ: ДО ІСТОРІОГРАФІЇ ПИТАННЯ

Стаття присвячена висвітленню в історіографії науково-педагогічної діяльності М.Н. Петровського у Ніжинській вищій школі у 20–30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: М.Н. Петровський, Ніжинська вища школа, українська історіографія.

Життя і науково-педагогічна діяльність Миколи Негоновича Петровського (1894–1951) були безпосередньо пов'язані з Ніжинською вищою школою. У 1919 р. він закінчив Ніжинський історико-філологічний інститут князя Безбородька і протягом 1924–1933 рр. викладав у Ніжинському інституті народної освіти, який згодом був перетворений у Ніжинський інститут соціального виховання. Саме у цей час М.Н. Петровський здобув репутацію одного з кращих знавців історії України козацької доби. Значний інтерес у цьому контексті становить питання про висвітлення науково-педагогічної діяльності М.Н. Петровського у Ніжинській вищій школі у працях українських істориків.

Започаткували історіографічний аналіз доробку М.Н. Петровського К. Харлампович [36] та С.В. Шамрай [37], які оприлюднили на зламі 20–30-х рр. ХХ ст. у журналі «Україна» рецензії на перші публікації дослідника. Високо оцінили наукові студії М.Н. Петровського авторитетні вчені М.С. Грушевський [3], Б.Д. Греков [2] та В.І. Пічета [29].

До вивчення науково-педагогічної діяльності і творчої спадщини М.Н. Петровського українські історики звернулися у 60–70-х рр. ХХ ст., вже після його передчасної смерті. Саме тоді були опубліковані стислі біографічні нариси Л.В. Олійника [22], І.О. Гуржія та В.С. Петренка [4], які містили згадки про ніжинський період у житті М.Н. Петровського. Позитивну оцінку його наукового доробку довоєнного періоду навели В.А. Дядиченко, Ф.С. Лось, В.Г. Сарбей в узагальнюючій праці «Розвиток історичної науки в Українській РСР» [10].

Н.В. Комаренко відзначила плідну діяльність М.П. Петровського на посаді керівника історичної секції Науково-дослідної кафедри історії культури та мови, що діяла в Ніжинському інституті народної освіти [15]. Археологічні публікації М.Н. Петровського високо оцінили С.О. Яковлев [42] та М.П. Ковальський [16], а Я.І. Дзира віддав йому належне як досліднику видатної пам'ятки української історіографії – «Літопису Самовидця» [19].

Науково-педагогічну діяльність М.Н. Петровського у Ніжинській вищій школі у загальних рисах уперше окреслив М.М. Ярошенко. Зокрема, він наголосив на провідній ролі вченого у роботі історичної секції Науково-дослідної кафедри історії культури та мови й цілком слушно виокремив головні напрями наукових студій М.Н. Петровського: історія Визвольної війни українського на-

роду середини XVII ст., пам'ятки української історіографії козацької доби, публікація історичних джерел [43].

Підсумовуючи здобутки радянських дослідників у вивченні доробку та діяльності М.Н. Петровського, В.Г. Сарбей, Г.К. Швидько і К.І. Стецюк наголосили, що його наукові студії, які побачили світ у 20–30-х рр. XX ст., попри певну ідеологічну заангажованість, стали помітним явищем в українській історіографії [32; 33; 38]. Визнання М.Н. Петровського як одного з провідних вітчизняних істориків першої половини XX ст. засвідчило відзначення в Інституті історії АН УРСР в 1985 р. 90-річчя від дня його народження [14].

Наукові студії М.Н. Петровського привертали увагу відомих істориків української діаспори. Так, Л.О. Окиншевич назвав М.Н. Петровського «найвидатнішим дослідником Літопису Самовидця», наукові студії якого «залишаються дорогоцінним внеском в українську історичну науку» [21]. В.В. Дубровський поділився спогадами про М.Н. Петровського [9]. О.П. Оглоблин також дав високу оцінку студіям М.Н. Петровського 1920 – початку 1930-х рр. [20].

Проте цілеспрямоване вивчення життєвого шляху і науково-педагогічної діяльності М.Н. Петровського на підставі нововиявлених історичних джерел розгорнулося лише у 90-х рр. XX ст. С.В. Дмитрієнко уперше висвітлив студентські роки та невідомі сторінки біографії М.Н. Петровського і дійшов обґрунтованого висновку про те, що саме на ніжинський період припадає розквіт науково-педагогічної діяльності вченого [5; 6]. Водночас С.В. Дмитрієнко зазначив, що репресії проти науковців, що розгорнулися на зламі 20–30-х рр. XX ст., змусили М.Н. Петровського пристосовуватися до «марксистської» методології історичного дослідження і критикувати власні наукові праці за так звані «ідеологічні збочення» [7]. Крім того, С.В. Дмитрієнко і О.Б. Коваленко запровадили до наукового обігу написані в Ніжині листи М.Н. Петровського до М.С. Грушевського [8] та його неопубліковану студію «З історії чарівництва в старій Україні» [26]. У передумові до цієї публікації О.Б. Коваленко та С.В. Дмитрієнко зазначили, що «творча спадщина вченого переконливо засвідчує еволюцію його поглядів на минуле. Повсякчас перебуваючи під дамокловим мечем тоталітаризму, М.Н. Петровський крок за кроком поступався своїми переконаннями і уподобаннями, зрікався своїх учителів і соратників... Зрештою, сходження на «Голгофу слави» привело його до оманливих вершин офіційної радянської історіографії».

С. Коржелецька зробила спробу проаналізувати внесок М.Н. Петровського у розвиток історичної науки в Україні в цілому [18]. Маловідомі факти про його наукові контакти та роботу в комісіях ВУАН у 20-х рр. XX ст. оприлюднила О.В. Юркова [41].

В.Ф. Кондрашов на підставі особової справи історика стисло проаналізував науково-педагогічну діяльність М.Н. Петровського у Ніжині [17].

А.М. Острянюк дослідив конфіденційну доповідну записку М.Н. Петровського на ім'я ректора Ніжинського ін-

ституту народної освіти М.Г. Куїса від 27 грудня 1926 р., написану невдовзі після обрання його головою історичної секції Науково-дослідної кафедри історії культури та мови. На його думку, достеменно невідомо, хто був ініціатором цієї доповідної записки – директор інституту, який прагнув зрозуміти ситуацію в середовищі ніжинських науковців, чи сам М.Н. Петровський, котрий виклав своє бачення болючих проблем радянської історичної науки кінця 20-х рр., дошкульність яких він відчував на собі [25].

А.М. Острянюк також зазначив, що М.Н. Петровський був безпосередньо причетний до створення у 1925 р. Ніжинського краєзнавчого товариства й очолював його історичну секцію. Він займався упорядкуванням Гоголівського музею, створеного ще у 1909 р., й наполягав на розширенні його експозиції за рахунок історико-краєзнавчих матеріалів, зібраних на Ніжинщині.

Проаналізувавши зміст «Записок Ніжинського інституту народної освіти», А.М. Острянюк звернув увагу на цілу низку статей М.Н. Петровського. Так, у першій же книзі «Записок» він опублікував статтю «До історії міста Ніжина», в якій спробував з'ясувати час виникнення і первісне місцезнаходження Ніжина. М.Н. Петровський також оприлюднив на сторінках «Записок» декілька розвідок, присвячених видатним діячам доби Гетьманщини. Значний інтерес становить його стаття «До питання про певність відомостей літопису Самовидця й про автора літопису (Романа Ракушку-Романовського)». У додатках до своїх розвідок, опублікованих у «Записках», М.Н. Петровський запровадив до наукового обігу низку документів з історії Гетьманщини й уривок із щоденника проф. М. Бережкова про події 1905 р. у Ніжині [23].

У статті «Ніжинська історична школа: доба розквіту (20-і – початок 30-х рр. XX ст.)» А.М. Острянюк назвав М.Н. Петровського представником нової генерації ніжинських істориків і схарактеризував педагогічну діяльність М.Н. Петровського, який основний акцент робив на практичних заняттях із залученням широкого кола першоджерел, відтак лекції мали «характер вступу й пояснювання змісту теми й матеріалу, що опрацьовують студенти» [24].

С.Ю. Зозуля відзначив, що в середині 1920-х рр. М.Н. Петровський активно співпрацював з Комісією ВУАН для укладання Історико-географічного словника української землі, підтримував зв'язки з О.С. Грушевським і сприяв залученню до академічних досліджень своїх ніжинських колег А.Г. Єршова та К.Т. Штеппи [11]. С.Ю. Зозуля також з'ясував, що М.Н. Петровський читав для членів спілки «Робос» лекції з історії класової боротьби в Україні і у жовтні 1927 р. виступив з доповіддю на засіданні Науково-дослідної кафедри історії культури та мови, влаштованому з нагоди сторіччя появи збірника «Малороссийских песен» М.О. Максимовича [13].

С.Ю. Зозуля особливо виділив напрацювання М.Н. Петровського з історії Ніжина XVII–XVIII ст. і схарактеризував діяльність Ніжинського краєзнавчого товариства, одним з фундаторів якого був М.Н. Петровський [12].

Г.В. Самойленко та О.Г. Самойленко у монографії «Ніжинська вища школа: сторінки історії» у загальних рисах показали науково-педагогічну діяльність Н.М. Петровського в Ніжинській вищій школі [30]. Крім того, О.Г. Самойленко висвітлив зв'язки ніжинських науковців, зокрема М.Н. Петровського з М.С. Грушевським [31].

У дисертаційному дослідженні А.Ю. Шевченка «М.Н. Петровський та його внесок в українську історичну науку 20-х – початку 50-х рр. ХХ ст.» значне місце відведено ніжинському періоду в біографії вченого [39]. А.Ю. Шевченко також слушно зауважив, що ідеологічний тиск спричинив поступову трансформацію поглядів історика [40]. Певним підсумком дослідження життєвого шляху та науково-педагогічної діяльності М.Н. Петровського стала видана у 2005 р. монографія А.О. Удод та А.Ю. Шевченка [34].

Стислі біограми М.Н. Петровського, опрацьовані С.І. Білоконем [1], Ю.А. Пінчуком [27; 28], А.О. Удодом і В.А. Чабаненком [35], були вміщені в енциклопедичних виданнях, що побачили світ за доби незалежності.

Отже, М.Н. Петровський значною мірою прислужився розгортанню історичних студій та краєзнавчого руху в Україні у 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. Його праці з історії України, вміщені у малотиражних ніжинських та київських виданнях тієї доби, і на сьогодні зберігають своє наукове значення. Науково-педагогічна діяльність М.Н. Петровського у Ніжинській вищій школі загалом знайшла відображення у працях вітчизняних істориків, але потребує подальшого поглибленого вивчення.

ПОСИЛАННЯ

1. Білокінь С. Петровський Микола Неонович / С. Білокінь // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 249–250.
2. Греков Б.Д. Рец.: Петровский Н.Н. Воссоединение украинского народа в едином Советском государстве / Б.Д. Греков // Исторический журнал. – 1944. – № 12. – С. 74–75.
3. Грушевський М.С. Історія України-Руси; В 11 т., 12 кн. / М.С. Грушевський. – К., 1997. – Т. 9. – Кн. 2. – С. 5–7.
4. Гуржій І.О. Петровський Микола Неонович / І.О. Гуржій, В.С. Петренко // Видатні радянські історики. – К., 1969. – С. 158–159.
5. Дмитрієнко С.В. Невідомі сторінки біографії Миколи Петровського / С.В. Дмитрієнко // Україна на порозі ХХІ століття: Актуальні питання історії. Збірник наукових праць. – К., 1999. – С. 168–181.
6. Дмитрієнко С.В. Студентські роки Миколи Петровського / С.В. Дмитрієнко // Сіверянський літопис. – 1995. – № 4. – С. 96–103.
7. Дмитрієнко С.В. Проблеми регіональної історії Північного Лівобережжя у науковому доробку М. Петровського / С.В. Дмитрієнко // Сіверянський літопис. – 1999. – № 2. – С. 113–119.
8. Дмитрієнко С.В. Листи М.Н. Петровського до М.С. Грушевського / С.В. Дмитрієнко, О.Б. Коваленко // Україна і Росія в панорамі століть: Збірник наукових праць на пошану проф. К.М. Ячменіхіна. – Чернігів, 1998. – С. 325–331.
9. Дубровський В.В. Спогад про професора доктора М.Н. Петровського / В.В. Дубровський // Український історик. – 1964. – Ч. 2–3. – С. 21–26.
10. Дядиченко В.А. Розвиток історичної науки в Українській РСР / В.А. Дядиченко, Ф.С. Лось, В.Г. Сарбей. – К., 1970. – 80 с.
11. Зозуля С.Ю. До питання про зв'язки М.Н. Петровського з О.С. Грушевським (за матеріалами ЦДАК України). / С. Зозуля // Памятки: Археографічний щорічник. – К., 2003. – Т. 4. – С. 213–219.
12. Зозуля С.Ю. Ніжинське краєзнавче товариство 20-х рр. ХХ ст. / С. Зозуля // Сіверянський літопис. – 2000. – № 5. – С. 98–104.
13. Зозуля С.Ю. Структурні утворення Ніжинської вищої школи 1920-х років / С. Зозуля // Питання історії науки і техніки. – 2008. – № 4. – С. 8–17.
14. Іванова Т.С. Збори в Інституті історії АН УРСР, присвяче-

ні 90-річчю з дня народження М.Н. Петровського / Т.С. Іванова // Український історичний журнал. – 1985. – № 2. – С. 159–160.

15. Комаренко Н.В. Установи історичної науки в Українській РСР 1917–1937 рр. / Н.В. Комаренко. – К., 1973. – 170 с.

16. Ковальський Н.П. Источниковедение истории Украины (XVI – первая половина XVII в.). Ч. 1. Анализ советских археографических публикаций документальных источников / Н.П. Ковальский. – Днепропетровск, 1977. – 95 с.

17. Кондрашов В.Ф. М.Н. Петровский і Ніжинська вища школа: штрихи до портрету вченого / В.Ф. Кондрашов // Література та культура Полісся. – Ніжин, 2006. – Вип. 32. – С. 210–213.

18. Коржелецька С. Внесок М.Н. Петровського в історичну науку // Історіографічні дослідження в Україні / С. Коржелецька. – К., 1998. – Вип. 8. – С. 94–98.

19. Літопис Самовидця (з передмовою Я.І. Дзири). – К., 1970. – С. 11, 15, 24–25.

20. Оглоблин О.П. Петровский Микола / О.П. Оглоблин // Енциклопедія українознавства. – Львів, 1996. – Т. 6. – С. 2039.

21. Окиншевич Л.О. Дослідник Самовидця: Пам'яті М.Н. Петровського // Україна: Українознавство і французьке культурне життя / Л.О. Окиншевич. – Париж, 1952. – Ч. 7. – С. 536–537.

22. Олійник Л.В. Український радянський історик М.Н. Петровський. До 70-річчя з дня народження / Л.В. Олійник // Український історичний журнал. – 1964. – № 5. – С. 116–117.

23. Острянюк А.М. Історія Північного Лівобережжя на сторінках «Записок Ніжинського інституту народної освіти» / А.М. Острянюк // Сіверянський літопис. – 1999. – № 3. – С. 106–110.

24. Острянюк А.М. Ніжинська історична школа: доба розквіту (20-і – початок 30-х рр. ХХ ст.) / А.М. Острянюк // Сіверянський літопис. – 2000. – № 5. – С. 31–38.

25. Острянюк А.М. Микола Петровський: «Особисто, конфіденційно» / А.М. Острянюк // Архіви України. – 2010. – № 3–4. – С. 110–116.

26. Петровський М.Н. З історії чарівництва в старій Україні / [підготовка до друку і передмова О.Б. Коваленка та С.В. Дмитрієнка] / М.Н. Петровський // Сіверянський літопис. – 1996. – № 1. – С. 110–111.

27. Пінчук Ю.А. Петровський М.Н. / Ю.А. Пінчук // Малий словник історії України. – К., 1997. – С. 186.

28. Пінчук Ю.А. Петровський Микола Неонович / Ю.А. Пінчук // Енциклопедія історії України. – К., 2011. – Т. 8. – С. 194.

29. Пичета В.И. История Украины в советской историографии / В.И. Пичета // 25 лет исторической науки в СССР. – М., 1942. – С. 166–167, 171–172, 177.

30. Самойленко Г.В. Ніжинська вища школа: сторінки історії / Г.В. Самойленко, О.Г. Самойленко. – Ніжин, 2005. – С. 224–226.

31. Самойленко О.Г. М.С. Грушевський та Ніжинська вища школа: до проблеми творчих та наукових зв'язків // Ніжинського державного педагогічного інституту: Наукові записки / О.Г. Самойленко. – Ніжин, 1996. – Т. XVI. – С. 82–86.

32. Сарбей В.Г. Видатний радянський історик. Життєпис і творчий шлях М.Н. Петровського / В.Г. Сарбей, Г.К. Швидько / Феодалізм: економіка, класова боротьба, культура: Збірник наукових праць. – К., 1986. – С. 3–8.

33. Стецюк К.І. Український радянський історик М.Н. Петровський. До 90-річчя з дня народження / К.І. Стецюк // Український історичний журнал. – 1984. – № 11. – С. 145–150.

34. Удод О.А. Микола Неонович Петровський (1894–1951): життя і творчий шлях історика / О.А. Удод, А.Ю. Шевченко. – К.: Генеза, 2005. – 192 с.

35. Удод О.А. Петровський Микола Неонович / О.А. Удод, В.А. Чабаненко // Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К.; Запоріжжя, 2002. – С. 376.

36. Харлампович К. Рец.: Записки Ніжинського інституту народної освіти та Науково-дослідної кафедри історії культури й мови при інституті. Кн. V (1928 р.) / К. Харлампович // Україна. – 1927. – Кн. 4. – С. 148–151.

37. Шамрай С.В. Рец.: Петровський М. Українські діячі XVII віку. Тиміш Цицора / С.В. Шамрай // Україна. – 1930. – Березень-квітень. – С. 154–157.

38. Швидько Г.К. Вопросы истории Левобережной Украины XVII–XVIII вв. в трудах Н.Н. Петровского / Г.К. Швидько // Актуальные историографические проблемы отечественной истории XVII–XVIII вв. – Днепропетровск, 1982. – С. 48–57.

39. Шевченко А.Ю. М.Н. Петровський та його внесок в українську історичну науку 20-х – 50-х рр. ХХ століття: автореф. дис... канд. іст. наук / А.Ю. Шевченко. – Дніпропетровськ, 2003. – 18 с.

40. Шевченко А.Ю. Український історик в умовах тоталітаризму (до 50-ї річниці смерті М.Н. Петровського) / А.Ю. Шевченко // Борисфен. – 2002. – № 2. – С. 156–162.

41. Юркова О.В. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М.С. Грушевського (1924–1930) / О.В. Юркова. – К., 1999. – 433 с.

42. Яковлев С.О. Українська радянська археографія / С.О. Яковлев. – К., 1965. – 176 с.

43. Ярошенко М.М. Розвиток історичної науки в Ніжинському педагогічному інституті. М.В. Гоголя (До 150-річчя вузу) / М.М. Ярошенко / Український історичний журнал. – 1970. – № 9. – С. 114–117.

Рой С.В. Научно-педагогическая деятельность Н.Н. Петровского в Нежинской высшей школе: к историографии вопроса

Статья посвящена освещению в историографии научно-педагогической деятельности М.Н. Петровского в Нежинской высшей школе в 20–30-х гг. XX в.

Ключевые слова: Н.Н. Петровский, Нежинская высшая школа, украинская историография.

Roi S.V. Research and teaching activities of M.N. Petrovsky in Nizhyn High School: the historiography of the topic

The article is devoted to the research and teaching activities of M.N. Petrovsky in Nizhyn High School.

Key words: M.N. Petrovsky, Nizhyn High School, Ukrainian historiography.

18.03.2017 р.

J

УДК 94(477.51–25) «19»

В.А. Казимір

**ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ЖИТТЯ
ТА ДІЯЛЬНОСТІ ВАСИЛЯ ДУБРОВСЬКОГО
В ІСТОРІОГРАФІЇ**

Стаття присвячена особливостям висвітлення життя та діяльності репресованого українського історика та громадського діяча В.В. Дубровського (1897–1966).

Ключові слова: В.В. Дубровський, Чернігів, історіографія.

Антропоцентричність історичної науки ХХІ століття сприяє відродженню інтересу до осіб, які були цілеспрямовано «стерті» з історичного олімпу за радянських часів. До згаданої когорти належав і уродженець Чернігівщини – репресований історик, педагог та громадський діяч першої половини ХХ ст. Василь Васильович Дубровський (1897–1966), інтерес до життя та діяльності якого, незважаючи на історичну «призабутість» в українській історіографії до 1991 року, актуалізувався з новою силою, коли зникла радянська цензура.

В історіографії питання можна виділити три етапи. Перший етап (1920-ті – 1933 рр.) репрезентують відгуки про діяльність та рецензії на публікації В. Дубровського. Вони мали здебільшого компліментарний характер, адже вчений натоді одним з перших в Україні приступив до студій у галузі архівної, бібліотечної та музейної справи.

Діяльність створеного з ініціативи В. Дубровського історико-архівного гуртка при Чернігівському інституті народної освіти та Комісії з дослідження Спасо-Преображенського та Успенського соборів у Чернігові, в якій вчений виконував обов'язки секретаря, висвітлено у публікаціях Я. Ждановича, І. Моргилевського, М. Макаренка [1, с. 6; 2, с. 184; 3, с. 3].

У регіональній періодиці середини 1920-х рр. прізвище

В. Дубровського згадується в контексті розвитку краєзнавчих досліджень, зокрема діяльності Чернігівського інституту краєзнавства та проведенні наукових конференцій, а на загальноукраїнському рівні фігурує у довідниках про наукові установи та організації УСРР [4, с. 28].

Заслуговує на увагу відгук С. Шамрая про монографію В. Дубровського «Історично-культурні заповідники та пам'ятки України», опублікований 1930 р. у журналі «Україна» [5, с. 178–180].

С. Таранушенко у 1928 р., характеризуючи статтю В. Дубровського «Чергові завдання сучасного музейного будівництва», відзначив, що автор вдало висвітлив загальні тенденції музейної політики Наркомосвіти [6, с. 210–211].

У рецензії С. Глушка на монографію В. Дубровського «Селянські рухи на Україні після 1861 р. Чернігівська губернія (1861–1866 рр.)», видану в 1928 р. у Харкові, констатовано актуальність роботи В. Дубровського, оскільки в науковій літературі бракувало досліджень «про українське селянство і зокрема про селянські розрухи та ті соціально-економічні та політичні передумови, що спричинилися до них» [7, с. 112].

Другий етап (1933–1980-ті рр.) характеризується ігноруванням і вилученням з наукового обігу доробку репресованого вченого. Після арешту у листопаді 1933 р. В. Дубровський лише подекуди згадувався в радянській періодиці. Зокрема, А. Хвиля у своїх статтях, що побачили світ у 1934 р. в газеті «Комуніст» та альманасі «Образотворче мистецтво», назвав його «махровим контрреволюціонером» [8, с. 19–20].

Виняток становлять хіба що студії І. Фальковича та М. Дмитрієнка з історії вітчизняного сходознавства [9, с. 270–278; 10, с. 368–370], а також стаття О. Коваленка й С. Заремби про розвиток краєзнавчого руху на Чернігівщині у 20–30-х рр. ХХ ст. [11, с. 104–112], які схвально відгукнулися про участь В. Дубровського у науковому житті.

Натомість вчені української діаспори належним чином оцінили спадщину та науково-організаційну діяльність В. Дубровського, що засвідчили енциклопедичні гасла та некрологи. Особисте багаторічне спілкування Л. Биковського з В. Дубровським та листування з членами його родини дали йому змогу докладно, наскільки це дозволяла стисла форма некрологу, й достовірно висвітлити віхи життя й наукової діяльності вченого, навести перелік основних наукових праць В. Дубровського [12, с. 92–97]. Ще одним некрологом у газеті «Свобода» вшанував пам'ять В. Дубровського його товариш і колега Ф. Бульбенко [13].

У травні 1966 р. у журналі «Церква й життя» та газеті «Наш клич» побачили світ два не менш інформативні некрологи, автори яких, на жаль, залишилися невідомими [14, с. 26–27]. Проте, проаналізувавши текст некрологу у газеті «Свобода» й беручи до уваги стиль викладу матеріалу та його інформативну компоненту, можна припустити, що автором цих текстів був Ф. Бульбенко.

Узагальнюючу оцінку наукової діяльності В. Дубровського містила праця О. Оглоблина «Українська історіографія 1917–1956», оприлюднена у Нью-Йорку 1957 р. [15, с. 307–435]